

BODHİSATTVA'NIN İZİNDE BİR ÇELEBİ: ASAF HÂLET ÇELEBİ'NİN BUDİZM'DE SEZDİKLERİ ÜZERİNE

Ece Onural

*"Gate gate paragate,
parasamgate,
bodhi swaha!"*

("Ötelerden öteye geçerek aydınlanmaya gitti.")

*"Erginlenmiş olanlar, kendi aralarında
tanırlar birbirini."*

(Umberto Eco, Foucault Sarkacı)

■ "Doğunun hazineleri"nin, dünya edebiyatına etkileri tartışılmazdır. Doğu kültürünün Hint kökenli eserleri, diğer büyük edebiyatların içinde kendilerine yer bulabilmişlerdir. Aynı şekilde bizim edebiyat ve tarih sahamızda da bu etki görülmekte, bizdeki Budizm araştırmaları ise Uygur Türk Kağanlığı döneminden günümüze devam etmektedir. Kültürümüzün Budizm'le tanışıklığı, sınırlı ve dar bir çerçeve içinde kısıtlı değildir. Uygur Türkçesi döneminde dilimize aktarılan "*dukkha=emgek, pracna=bilig (bilgelik)*" gibi Budist kavramlar olduğunu R. Rahmeti Arat'tan aktaran İlhan Güngören, Budizm etkilerinin görüldüğü bu dönemlerde "canlı bir düşünce yaşamı"¹ geçirildiğine dikkati çeker. Batı'yla Doğu arasında bir mistik olan Asaf Hâlet de özellikle Hint kaynaklarından yola çıkarak Budizm'le ilgilenmiş, bu konuda defalarca yazılar yazmış, bağımsız bir kitap kaleme almış ve şiirlerinde Budist felsefeye incelikli bir şekilde yer vermiştir. Burada "felsefe" tanımını bilhassa kullandığımızı ifade etmek gerekir. Asaf Hâlet Budizmi bir din olarak değil, bir felsefi yaklaşım olarak görür.

Çelebi, şiirleri ve yazılarında Budizm etkileri üzerine defalarca yazılar yazılmış, bu konularda pek çok değerli eser ortaya koyulmuştur. Bu çalışmada ise, bir "tersine okuma" yaparak, ilk kaynaklara gitmek amaçlamaktadır. Sayıları on binlerle ifade edilen Budizm kaynakla-

¹ İlhan Güngören, *Buda ve Öğretisi*, Yol Yayınları, İstanbul 1997, s. 201.

rı ve Budist metinler bulunmaktayken, Çelebi neden belirli metinler üzerinde yoğunlaşmıştır? Örneğin Tibet Budizmi'nin² büyük düşünce adamı Nagarjuna'dan hiç bahsetmezken, Hint bölgesindeki eserlerin çoğunu -belli ki- okuma listesinden “elemişken”, neden bazı kaynaklara sıklıkla başvurmaktadır? Bir diğer arayışımız da seçilen metinlerin derinliklerinde saklanan “yakınlığı”nı izinde olacaktır. Bu metinlerin ayrıcalıkları nelerdir ve bu metinlerde Çelebi'ye “tanıdık” gelen hususlar hangileridir? Tasavvufla ilgisini çok iyi bildiğimiz Asaf Hâlet, Budist metinlerde kendine, ruhuna, kültürüne yakın gelen nelerle karşılaşmıştı? Bu metinler, “ilgi çeken mistik okumalar” olmaktan çıkıp Asaf Hâlet'in altı yıl boyunca³ üzerine notlar aldığı ve sonuçta bir büyük bir esere dönüştürdüğü kaynaklar olmuştur.

Pali metinlerinin (Pali Kanon) öncelikli başvuru kaynağı olmasının nedeni, bu metinlerin Budizm açısından sahih metinler olarak kabul edilmeleridir. Hajjeme Nakamura, Rubert M.L Gethin, Bhikkhu Nyanatiloka, Thomas Cleary gibi büyük Budizm araştırmacıları ve yazarları gibi Asaf Hâlet de Pali Kaynaklarına Göre Buddha⁴ da bu kaynaklardan derlemiştir. Pali Canon, MÖ I. yy. da derlenmiş, şerh içermeyen en eski ve en temel Budist kaynaktır. Asaf Hâlet'in asıl kaynak olarak Pali Kanon'u kullanması, ileri okumalarda kendini sınırladığı anlamına gelmez. Şu önemli dipnotu da eklemek gerekir: Onun Budizm'le ilgili şiirlerinden biri olan Kunâla, Pali Kanon'dan bir asır sonra derlenmiş olan “Ashokavadana Kanon”⁵ içerisinde anlatılan bir efsanedir. Bu bağlamda, Asaf Hâlet'in kitabı, şiirleri ve farklı yerlerde yayımlanmış yazılarında bize aktardığından çok daha geniş bir Budist külliyyatı taradığını düşünmek gereklidir.

Yazımızın başlığında geçen “bodhisattva” sözcüğü, Sanskritçe ve Tibetçe gibi dillerde, “aydınlanmış kişi” anlamına gelir. Yine yazımızın epigrafında bulunan “bodhi” ve “swaha” sözcükleri de aydınlanmayı işaret eder. “Buddha” ise mutlak aydınlanmayı işaret eden, yine Sanskritçe kökenli bir sözcüktür. Ancak “bodhisattva” ve “buddha” arasında bir fark vardır: “Bodhisattva” “ulaşılabilir” bir aydınlanma olarak tercüme edilebilirken, “buddha” sözcüğü ender bir aydınlanma seviyesini anlatmak için kullanılmaktadır. Budizm'in Güney Kolu'nun yorumlamasına göre (Tibet-Nagarjuna), bodhisattvalar farklı inanç sistemlerine bağlı kişiler arasında da olabilirler. Onların, belirli Budist pratikleri yapmaları gerekmez, Buddha'yı tanımaları gerekmez, Buddha'nın yolunda olmaları gerekmez. Onlar basitçe, Samsara içindeki acılı günleri hafifletmek için var olmuşlardır, veya kendi yollarıyla aydınlanmayı bulmuşlardır. Samsara kavramını ilerde açıklayacağımız bilgisini paylaşarak, şu noktaya varıyoruz: Asaf Hâlet Çelebi'nin yıllar süren okumaları ve yazmaları, Budizm'i bir felsefe sistemi olarak görmesi, onun Buddha'yı anlatırken, aslında bodhisattvanın

² Farklı yazılarında Tibet Budizmi ile ilgili ifadeleri vardır ancak Nagarjuna'yı kaynak olarak kullanmamıştır.

³ Asaf Hâlet Çelebi, *Pali Metinlerine Göre Buddha*, Hece Yayınları, Ankara 2015, s. 11.

⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Pali Metinlerine Göre Buddha*, *age*.

⁵ Hükümdar Ashoka'nın hayatını ve işlerini anlatan kanon.

arayışında olduğunu göstermektedir. Asaf Hâlet; belki eserinin adını koyarken “Pali Metinlerine Göre Buddha” yerine Buddha’nın daha az bilinen adını kullanarak, bunu fark ederek “Gotama”yı da kullanmıştı. Gotama, “*önlerinde oturuyordu*” demektir. Buddha’nın öğretmenliğini öne çıkaran bir tanımdır. Bu, onun öğretisini, kendisinden öne çıkaran bir tavır olarak önem kazanır. Bu ifade ile, önlerinde oturan ve yol gösterilen kişilerin varlığı daha çok sezilenmektedir.

Doğu’nun Bilgeleri, Çelebi’yi Hangi Yarasından Tanıyordu?

Batı’nın ve Doğu’nun ortasındaki medeniyetler, ikisi arasında Foucault’nun sarkacı gibi gidip gelirken, madde dünyası ile mânâ dünyası arasında da salınırlar. Bu, Batı felsefesinin tamamen maddesel, Doğu felsefesinin ise tamamen mistik olduğu anlamına -tabii ki- gelmez; ancak Doğu’nun soyutluğunun daha derin sularda yüzdüğü de bir gerçektir. Carl Gustav Jung, Doğu’ya doğru bakarken özellikle Hint sanatına -özellikle dansına- ve düşünce yapısına dikkat etmektedir. Ona göre Hint sanatında, duyulardan uzakta hareket eden bir rüya dünyası bulunmaktadır. Ünlü psikiyatr da pek çok düşünce insanı gibi bu rüyaya kapılmıştır. Batı’nın ruhuyla bu rüyayı açıklamakta zorlandığını da dürüstçe ifade etmektedir:

*Aslına bakarsak neredeyse korkutucu bir yoğunlukta bizim derinliklerimizde bir şeye de dokunurlar ama gelgelelim onları ifade edecek kelimelerimiz yoktur. (...) Bizim için işleyen şey, görünüşler dünyasıdır; Hintli içinse ruhtur. Onun için dünya salt gösteri ya da görünüştür, gerçekliğiye bizim rüya dediğimiz şeye yakındır.*⁶

*Burada Doğu ve Batı zihni arasında çok büyük bir fark yatmaktadır. Daha önce karşımıza çıkanla aynı farktır bu: Yüksek ve alçak sunak arasındaki fark. Batı daima yükselme arıyordur ama doğu ise bir batış ya da derine inme ister. Dış gerçeklik, bedenselliği ve ağırlığıyla, Avrupalı zihnine Hint için baktığından çok daha güçlü ve keskin bir izlenim bırakır gibidir. Avrupalı, kendini bu dünyanın üstüne çıkarmanın peşindedir, oysaki Hintli, doğanın anaç derinliklerine geri dönmek ister.*⁷

Batı düşüncesinde, rüya ile gerçek arasında bir üçüncü boyutta sezilenen Doğu’nun ruhu, bizim için o kadar da uzak bir rüya sayılmaz. Mistisizm konusunda müthiş bir bilgi birikimi olan, sırf bu nedenle de psikiyatri çevrelerinde -bugün bile- eleştirilen Jung’un dahi anlamlandırmakta zorlandığı o soyut dünya, Çelebi’nin içinde büyüdüğü kültürün yabancıları değildir. Onun aile hikâyesinde, kendisinden önceki nesillerde de tasavvufa ne kadar önem verildiği görülebilir.⁸ Bu bağlamda, dünyanın bilgelerinin ortak arayışının peşinde olan bir “çelebi”nin Budizm’le ilgilenmesinde özel bir dikkat değil, doğal

⁶ Carl Gustav Jung, *Psikoloji ve Din*, Pinhan Yayıncılık, İstanbul 2025, s. 541.

⁷ Carl Gustav Jung, *age.*, s. 551.

⁸ Bilâl Kırımlı, “Asaf Halet Çelebi (Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Fikirleri)”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1995, s. 37-48.

olarak gelişen bir merak bulunmaktadır, diyebiliriz.

Doğu'nun bilgeleri, Asaf Hâlet'i, dil ve anlatım özellikleri ile de etkilemiş olabilir. Budist metinlerde, olağanüstü derinlikli soyut kavramların oldukça basit bir dille, süssüz ve "*pürüzsüz*" aktarıldıklarına şahit oluyoruz. Asaf Hâlet'in asıl kaynağı olan Pali metinleri özellikle en duru anlatımlı Budist metinler olarak dikkati çeker. Örneğin "Avalokitesvara Mantra (Om Mani Padme Hum)", Budizm'i anlatan en güçlü cümle olarak bilinir. Mantralar, bizim kültürümüze aktardığımızda tefekkür olarak adlandırabileceğimiz bir çeşit uygulamada kullanılırlar. Bunlar, farklı meditasyonlarda sürekli tekrarlanılarak, üzerinde düşünceye dalınan cümlelerdir. Om, evrensel sesi uyandırmaya yarayan bir açılış ünlemidir. Mani, aydınlanma amacı veya Budizm'de sıklıkla mücevher olarak adı geçen kavramdır, aynı zamanda Budizm'in özüdür. Bu sözcüğün anlam öbeği içinde sevgi ve şefkat gibi güçlü ifadeler de vardır -ki bu da mani sözcüğünü Budist gelenekte çok önemli bir yere koyar. Padme, lotus çiçeği ve lotusun içindeki bilgeliği ifade eder. Padme, Samsara'nın içindedir. Samsara, yaşam çemberidir. Samsara acılarla doludur. Bu acıların içindeki gerçekliğin bulunması gereklidir. Hayatın amacı budur. Hum, yine bir ünlemle cümleyi kapatırken, saflık ve evrenle bütünleşmeyi de ortaya koyar. Bazı doktrinler, bu dört "saf" sözcüğün, Budizm'in özünü oluşturduğunu ifade ederler.

Asaf Hâlet'in bu "en güçlü mantra" olarak bilinen söz grubunu kitabının ismi olarak kullanması romantizmi dikkat çekicidir. Mantrayı, Sidharta şiirinde yeniden görürüz:

Sidharta

*niyagrôdhâ
koskoca bir ağaç görüyorum
ufacık bir tohumda
o ne ağaç ne tohum
om mani padme hum (3 kere)*

*sidharta buddha
ben bir meyvayım
ağacım âlem
ne ağaç
ne meyva
ben bir denizde eriyorum
om mani padme hum (3 kere)⁹*

Asaf Hâlet burada, İslam mistisizminde de zikir çekme şekliyle tanıdığımız, kutsal ve/veya kutsiyet atfedilmiş olan söz/söz gruplarının tekrarlanması geleneğini şiirindeki parantez içi ifadelerle ifade etmiştir. Biz, bu tekrarların

⁹ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, Everest Yayınları, İstanbul 2025, s. 58.

üçle sınırlandırılmasında da bir kültürler arası yakınlık görüyoruz. Mantralar, genellikle yüz sekiz defa tekrarlanan sözlerdir. Üç, yedi, dokuz, kırk, doksan dokuz gibi sayılar, bizim mistisizmimizde daha anlamlıdır. Sanki Çelebi burada bir ortak nokta bulmaya çalışmış gibidir. Diğer yandan, tekrar sayısı kaç olursa olsun, mantraların tekrarlanmasının çok önemli bir Budist gelenek olması asıl dikkat noktasıdır. Eliade, bu tekrarlar üzerinde fikir yürütürken, mantranın “ses birimler” hâlindeki kozmik yapılar¹⁰ olduğunu iddia etmekte, mantralara yüklenen anlamın büyüklüğüne dikkati çekmektedir.

Siddhartha, Buddha’nın “Gotama Buddha” olduktan sonraki adı, bir anlamda dünya-sonrası adıdır. O, aydınlanmaya ulaştıktan sonra takipçileri arasında artık bu isimle anılır. Artık başka bir evreye geçmiş ve başka birisi olmuştur. Hiç şüphesiz Asaf Hâlet bu bilgiye hâkimdir ve şiirinde onu “Sidharta Budha” olarak çağırılmaktadır. Bu şiir, sanki tam da o “an”ı, aydınlanma anını, “vuslata kavuşma anını” ve o eşiği anlatır gibidir. Siddhartha’nın artık “ne o ne öteki” olduğu eşik anından bize doğru gelen bir sayıklamadır. O anda tohum da ağaç da hem vardır hem yoktur. Dünyevî olan, “*bir denizde eri[mekte]*”dir. Bu şiirle ilgili çok incelikli ve derinlikli bir eseri bulunan Emine Gözde Özgürel, anlatının bu “eşikte kalmışlığını”, “*anı donduran, objeleştiren betimlemenin olmamasını; dilin kapalılığını; dilegelış kipi tercihini, tasavvufî tecrübenin ‘kendiliğinden dile gelişini’ kurmaya yönelik bilinçli birer tercih*”¹¹ olarak yorumlamaktadır.

Yine bizden önceki araştırmacıların üzerinde hassasiyetle durduğu ağaç imgesi ile ilgili bazı yeni dikkatlerden de söz etmek gerekir. *Niyagrôdha* (*ficus indica*), bir ağaç ismidir ve aslında daha yaygın adıyla banyan ağacı olarak bilinir. Nagarjuna, Buddha’nın hikâyesini anlatırken bu ağaçtan defalarca bahseder. Genellikle meseller içinde adı geçen ağacın Buddha ile çok ilginç bir bağlantısı vardır: Nagarjuna, Buddha’nın vücut yapısının bu ağacın gövde yapısına benzediğini bildirmektedir. Yine bu ağacın bazı fiziksel özellikleri, iyi insanlarda görülür.¹²

Pek çok farklı mistisizmde olduğu gibi Budizm’de de ağaçlarla ilgili pek çok hikâye bulunur. Kökleri yerin altındaki bir meçhullüğe, dalları yüce göğe uzanan, *axis mundi* imgesini bütünüyle gövdelerinde taşıyan bu güçlü ve güzel bitkiler, Budizm’in -sınırlı da olsa- kutsiyet atfettiği varlıklardır. Örneğin Budist tespihleri ekseriyetle *rudraksha* ağacının kurumuş tohumlarıyla yapılır. Buddha, son ve mutlak aydınlanmaya ulaşma yolculuğunun son aşamasında üç farklı ağacın altında meditasyon yapar. Bu ağaçlar, Acapala, Mucalinda ve

¹⁰ Mircea Eliade, *Yoga: Ölümsüzlük ve Özgürlük*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2013, s. 266.

¹¹ Emine Gözde Özgürel, “Asaf Hâlet Çelebi’nin Sidharta Adlı Şiirinin Metaforik Yapısı”, *Türkiyat Mecmuası*, C 24/Güz, 2014, s. 195-211, 209.

¹² Étienne Lamotte, *Treatise On The Great Virtue Of Wisdom Of Nāgārjuna (Mahāprajñāpāramitāśāstra)* Vol. I Chapters I – Xv, Motilal Banarsidass Publishers Pl, Delhi 2003, s. 534.

Racayatana ağaçlarıdır.¹³ Şiirde geçen ağaç ise bir “mesel” ağacıdır. Bir gün, bir Budist hoca, öğrencisine bu ağacın bir meyvesini kendisine getirmesini söylemiştir. Meyveyi parçalatmış, tohumun içinde ne olduğunu sormuştur. Öğrenci, “hiçbir şey” demiştir. Hoca ise, hiçbir şeyden bir ağacın çıktığını ifade etmiştir. Bu mesel, belli ki Asaf Hâlet’i derinden etkiler ve en derininde, özünde “hiçbir şey” olan ama o “hiçbir şey”le, “yoktan” “var” olabilen ağacın hikâyesiyle, Budizm’in özü olarak tanımlanan mantrayı birleştirir.

Budist metinlerin yukarıda bahsedilen “gizli anlamlarla dolu saf dili”, tasavvuf, sufizmle ilgili bilgisi çok ileri seviyede olan Asaf Hâlet’te bir “*Tekkeye eğri odun girmez.*” saflığı çağrışımı yapmış olmalıdır. Budizm’in üsttenci söylemlerden uzak tavrı, acının herkes için ve her yerde olduğunu anlatmaya çalışması, bu dünyadan en çok kazanımı elde ederek değil, bu dünyaya en az zararı vererek gitmeyi amaçlama tavrı, Çelebi’ye de çelebiliğe de yakındır. Burada bir konuya daha değinmek gerekir: Asaf Hâlet’in şiirinde, Budizm etkisinin yanında Zen etkisi de göze çarpmaktadır. Asaf Hâlet’in araştırmasını yaptığı yıllarda yeterli kaynağa ulaşamamış olma ihtimalini de göz önünde tutmak gerekir. Sadece Pali Kanon kaynaklarıyla hareket etmiş olsa da bunları özümseme aşamasında bir Zen kıvraklığına yöneldiği izlenimi görülmekte, oyuncu, uçuşan imgelere daha fazla yöneldiği sezilmektedir.

Asaf Hâlet’in “Nirvana” adlı şiirinde de bizde fenafillah olarak bilinen aydınlanma kavramından bahsederken, yukarıda sözünü ettiğimiz Zen üslubunu daha net görürüz:

Nirvana

karanlığa geçelim
karanlığı geçelim
ne uyku
ne ölüm
hem uyku
hem ölüm
düş içime uyu
ve sonsuz büyü
unut renkleri
ve şekilleri
hepi
ve hiçi
beni
ve seni
ve geceyi yuttu
nirvana¹⁴

¹³ Hajime Nakamura, *Budha*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s.197-204.

¹⁴ Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Şiirleri*, s. 57.

Zen Budizmi'nin özü ve üslubu nedir? Zen Budizmi, zihnin duvarlarını yıkmayı ve “öğrenmiş olmanın çaresizliğini” -öğrenilmiş çaresizliği değil!- yıkmaya çalışan bir Budizm yorumudur. Asıl sahası Hint'te değildir, Çin ve özellikle Japonya'da konumlanmaktadır. Zen ustaları bize bir şey anlatırken, o anlattıkları müthiş bilgiyi bir “üst anlatı” olmaktan çıkarırlar. Kavramların içini boşaltır, onlarla muzipçe eğlenir, fazla bilmekten kaynaklanan cehaletimizle alay eder, bize gerçeği bambaşka bir yoldan göstermeye çalışırlar. Mantığın bilgileri, Zen'in evreninde yaşayamaz. Pali Kanon'a göre çok daha yeni bir yorumlama âlemdir. Asaf Hâlet'in bu şiirde “*karanlığa geçelim/karanlığı geçelim*”, “*düş içime uyu/ve sonsuz büyü*” mısralarındaki söz ve ses oyunları, katmanlarca derine doğru inen anlam incelikleri, Zen ustasının çocuksu mutluluğuyla seslendirilmiştir. Bu şiirde, mutlak olanda kendini yok etme ve gerçeğin özüne varma düşüncesi, neredeyse bir ninni, bir tekerleme basitliğiyle; ama çok zengin bir imgeyle kaleme dökülmüştür. Yine de yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Asaf Hâlet'in, Zen'i ayrıntılı bir şekilde incelediğini düşünmüyoruz. Nitekim Zen felsefesine göre aydınlanma, nirvana sözüyle değil, satori sözüyle ifade edilir. Burada ısrarla üzerinde durmak istediğimiz konu, Çelebi'nin “doğal bir seyirle” ve farkına varmadan “zaman zaman” Zen'e doğru yön değiştirmiş olması, Budizm'i aktarırken “Zen Zihni”ni de kendi kendine keşfetmesidir. Diğer yandan, bütün bu şahsi anlatı geleneğinin tamamen Zen'e yöneldiğini düşünmek de doğru değildir ama Sanskritçe ve Pali lisanları ile bir şekilde yolu keşmiş bir araştırmacı bilir ki bu dillerin ve kollarının anlam örüntüleri, bizimki gibi matematiksel dillerden farklı anlamlar içerir. Bizde “budur” şeklinde ifade ettiğimiz oluş hâli yerine, o yapıda “buna dönüşmektedir”¹⁵ ifadesinin görülmesi gibi özel durumlar dikkat çekicidir. Nirvana şiirinde sezdiğimiz uyku/ölüm/düşmek (ve/veya düş)/yutulmak/aydınlanma halkası, “bhavati” yani dönüşümün simgeleri olarak tam anlamıyla Pali Kanon'a uymaktadır.

Son Söz

Yüzyıllarca medeniyetin beşiği olarak Antik Yunan'ı işaret eden Batı düşüncesi, önce sömürge faaliyetlerinin daha sonra da oryantalist düşüncenin etkisiyle Doğu'ya farklı gözlerle bakmaya başlar. Yakın dünya tarihinde savaş karşıtı düşüncelerin özellikle Vietnam Savaşı döneminde yükselmesiyle, “New Age (Yeni Çağ)” felsefesi oluşmaya başlamış ve Uzak Doğu mistisizmleri Batı'nın hayatına girmiştir. Bu dönemden itibaren Budizm, yoga ve meditasyon “Batılı” bir bakışla yeniden yorumlanmış ve büyük ölçüde özünü kaybetmiştir. Bir başka deyişle, romantik bir itkiyle başlayan yönelim, materyalist/kapitalist bir çehreye bürünmüştür. Bu süreçte Doğu mistisizmleri ile ilgili sayısız eser kaleme alınmış, Doğu düşüncesi etkisinde yeni ekoller gelişmiştir, bu ekol şu anda da sınırlı ölçüde de olsa devam etmektedir. Tom Robbins, Herman Hesse, Ursula K. Le Guin, Frank Herbert gibi farklı akım ve türlerin temsilcileri Do-

¹⁵ Heinrich Zimer, *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2004, s. 34.

ğu'nun hazinelerinden yola çıkarak yeni yaklaşımlarla eserler üretmişlerdir.

Bizim içinse durum çok farklıdır. Bizim Doğunun Bilgeleri ile karşılaşmamız, modern çağlardan çok daha eskiye dayanır. Bizim düşünce insanlarımızın Doğu'ya doğru bakmaya başlaması da çok eskidir. Doğal olarak biz, bu birikimin daha doğal, daha sağlıklı, daha özümsemiş bir hâliyle karşılaşırız. Asaf Hâlet'in eserlerinde Budizm'in anlaşılma şekli, bunlarla bir modayla karşılaşan Batılı düşünce insanının karşılaşma şekli çok farklıdır. Asaf Hâlet, Buda'nın hikâyesinin ve anlatısının izinde yürürken, okurda bir özenme hissi yaratmaz. Bir eleştiri tadı da almayız bu yazılardan... Mutlak gerçeği arayan bilgiler okyanusunda bir damla tadını alırız ve her şey olabildiğince doğaldır. Yabancıdır, bizden farklıdır; ama sanki yolun bir yerlerinde bir zamanlar karşılaşmış gibidir o bilgilerle ve yine "sanki", bu yazının epigrafında bulunan Umberto Eco'nun sözleriyle, *"Erginlenmiş olanlar kendi aralarında tanırlar birbirini."* cümlesi, çevrede bir yerlerde salınmaktadır.

Kaynaklar

Asaf Hâlet Çelebi, Pali Metinlerine Göre Buddha, Hece Yayınları, Ankara 2015.

Asaf Hâlet Çelebi, Bütün Şiirleri, Everest Yayınları, İstanbul 2025.

Bilâl Kırımlı, Asaf Hâlet Çelebi (Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Fikirleri), Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1995.

Carl Gustav Jung, Psikoloji ve Din, Pinhan Yayıncılık, İstanbul 2025.

Emine Gözde Özgürel, Asaf Hâlet Çelebi'nin Sidharta Adlı Şiirinin Metaforik Yapısı, Türkiyat Mecmuası, C. 24/Güz, 2014, s.195-211.

Étienne Lamotte, Treatise On The Great Virtue Of Wisdom of Nāgārjuna (Mahāp-rajñāpāramitāśāstra) Vol. I Chapters I – Xv, Motilal Banarsidass Publishers Pl, Delhi , 2003.

Hajime Nakamura, Budha, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.

Heinrich Zimer, Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2004.

İlhan Güngören, Buda ve Öğretisi, Yol Yayınları, İstanbul 1997.

Mircea Eliade, Yoga: Ölümsüzlük ve Özgürlük, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2013.